

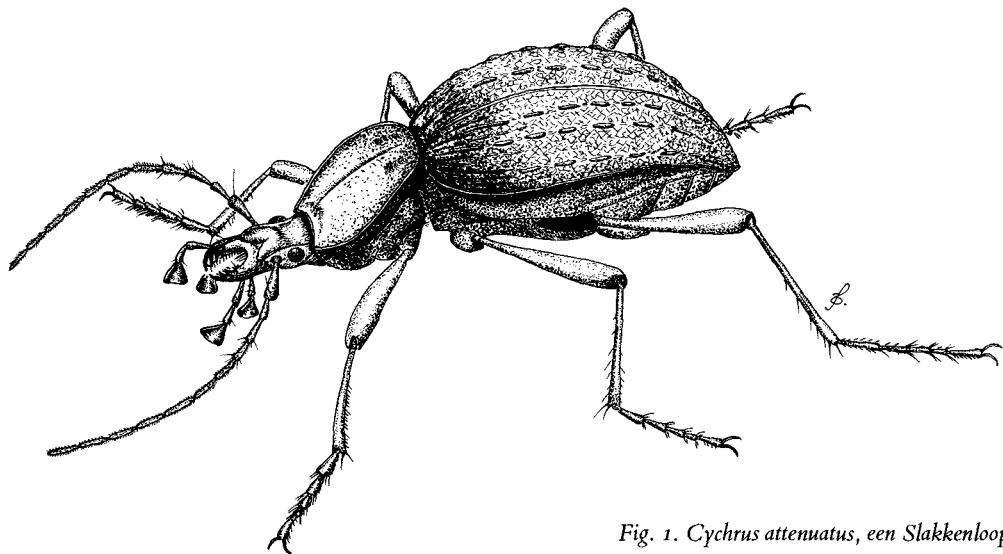

Fig. 1. *Cychrus attenuatus*, een Slakkenloopkever.

Wandelingen in Buzenol

door B. J. van Vondel

In de heuvels van de Gaume, in het uiterste zuiden van België, vlak bij Luxemburg, ligt het plaatsje Buzenol. Enkele kilometers naar het zuiden passeerde in vroeger dagen een spoorlijntje, doch wat slechts resteert is een oud stationsgebouwtje, dat nu gebruikt wordt als biologisch station. Over een deel hiervan konden we beschikken voor het in juli 1978 gehouden 12-daagse insektenwerkkamp, terwijl het nabijgelegen grasveldje ruim voldoende was voor de circa 35 deelnemers om hun tenten op te slaan. Hoewel dit kamp vooral de bestudering van insekten tot doel had, hebben we onze ogen uiteraard niet gesloten voor andere natuurhistorische zaken, want die zijn in dit prachtige gebied ruimschoots voorhanden.

Insekten hebben we in overvloed gezien. In meer of mindere mate hebben we tijdens de diverse excursies in uiteenlopende biotopen kennis gemaakt met ongeveer 17 orden uit de insektenwereld. Van enkele van de biotopen wil ik U graag iets vertellen door de excursies erin op papier nog eens over te doen. Gaat U mee?

Het bos

De bossen ter plaatse worden op vegetatiekaarten aangeduid als Eiken-beukenbos. Hoewel de Beuken gering zijn in aantal is dit bos-type van de rijkere gronden overigens goed herkenbaar. Aan de bosranden treffen we veelal de Hazelaar aan, evenals de Ratelpopulier. Op meer met struiken begroeide hellingen vinden we veel Bergvlier en in de bossen zelf o.a. Kamperfoelie. Plaatselijk zijn nogal wat kapvlaktes ingeplant met naaldbomen. Wanneer we achter ons kamp het bos induiken maken we al direkt kennis met het diepe en hese ge-

kras van raven. Deze vogels worden hier namelijk in kooien gefokt om in de vrije natuur uitgezet te worden. In het veld hebben we reeds uitgezette dieren dan ook vrij zien rondvliegen. In een eerste poging wat insekten te vinden keren we wat stenen om en vinden al direkt de Slakkenloopkever, een kever die door z'n naar voren spits toelopende vorm goed in staat is om slakkehuisjes leeg te eten. Wij ontdekken er twee soorten van. De in Nederland ook voorkomende *Cychrus caraboides* blijkt hier veel minder algemeen te zijn dan de in Nederland juist niet voorkomende *Cychrus attenuatus* (fig. 1). Het pad dat we volgen loopt vlak langs de oude spoorlijn, die we nog herkennen aan het grind dat er ligt. Toch hebben vooral Berken kans gezien zich in het grind te vestigen en een hoogte van enkele meters te bereiken. In deze licht begroeide strook in het bos vliegen mooiegekleurde vlinders zoals de Kleine ijsvogelvlinder (*Limenitis camilla*) en de Grote weerschijnvlinder (*Apatura iris*) met z'n metaalblauwe glans op de vleugels. Op een berkeblad

zit het vrouwtje van de Zwarte berkebladroller (*Deporaus betulae*), die het blad aan weerszijden van de hoofdnerf volgens een vast patroon doorbijt. Later zal zij het losgemaakte deel oprollen en nadat zij er een ei ingelegd heeft, vouwt zij het kokertje dicht. Terwijl het wijfje zonder aarzelen aan het volgende blad begint, gaat de ontwikkeling van het ei verder. Het larfje dat eruit komt vreet het langzamerhand verdroegende kokertje van binnenuit leeg en na ongeveer 5 weken zal het zich eruit werken, in de grond kruipen en verpoppen om het volgende voorjaar als volwassen kever te verschijnen.

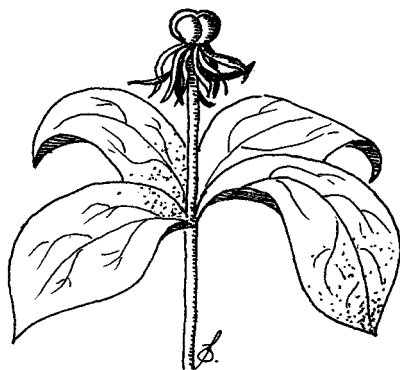

Fig. 2. Eénbes.

De oude spoorlijn volgend bereiken we de plaats waar het spoor nog intact is, zij het dat dit nu alleen gebruikt wordt door de nabijgelegen houtzagerij. Het zandige pad langs de rails blijkt het jachtgebied te zijn van de Groene zandloopkever (*Cicindela campestris*). Als je hem wilt vangen om de prachtige kleur en de enorme kaken te bekijken moet je wel uiterst omzichtig te werk gaan, want hij vliegt bij de minste verstoring al op en ook een schaduw is al een reden om zich uit de voeten te maken dan wel zich razendsnel in te graven. De op het achterterrein van de zagerij liggende zaagselhopen worden aan een onderzoek onderworpen en we vinden er vele, meestal reeds dode, exemplaren van de Neushoornkever (*Oryctes nasicornis*), een dikke bruine kever, die wel 4 cm lang kan worden en waarvan de mannetjes een uitsteeksel op de kop hebben zoals bij een neushoorn. De verscheidene jaren durende ontwikkeling wordt doorgemaakt in de broeiende rottende zaagselhopen. In de zaagselhopen zijn nog duidelijk de gangen te zien waardoor de volwassen kevers naar buiten zijn gekomen. Het valt me op dat enkele kennelijk bij het bereiken van de oppervlakte al zijn doodgegaan, want een paar dode kevers zitten nog half in hun gang.

Na enige tijd vervolgen we onze weg om even later weer het bos op te zoeken. Dode stukken hout en boomstronken zijn altijd de moeite van een onderzoek waard en zo vinden we achter schors bijvoorbeeld de Alpenwatersalamander (*Triturus alpestris*), een mannetje met leigrijze rug en oranje-zwarte rugstreep. Het omkeren van flink wat gezaagde stammetjes brengt een aantal prachtige loopkevers aan het licht, zoals de Lederloopkever (*Carabus coriaceus*), de grootste loopkeversoort in deze streken. Bij het peuteren in een kletsnatte boomstronk

komt een merkwaardig glibberig gevalletje tevoorschijn. In een bakje water blijkt pas dat het een larve is met een zeer lange adembuis, een zogenaamde rattestaartlarve, zoals een aantal zweefvliegsoorten die hebben. In ons geval gaat het om een soort uit het geslacht *Mallota*. Onder de bodem, op de donkere bosbodem, waar nauwelijks andere kruiden kunnen groeien, zien we af en toe Stofzaad, een bleekgele plant, die als enige van de Wintergroen-familie geen bladgroen heeft. De plant groeit op halfverteerde humus. Langs de bospaden staat o.a. Gewone wederik, Bosandoorn, Koninginnekruid, Liggend hertshooi, Keverorchis en Ruig klokje en verder uitgebloeide Vrouwenmantel, Kleine maagdenpalm, Slanke sleutelbloem en Gewoon nagelkruid. Waar een beschaduwde bospad langs een beekje loopt vinden we de Eenbes, de enkele blauwberijpte bes bovenop (fig. 2).

Tijdens de wandeling, die regelmatig onderbroken wordt voor het nuttigen van wilde aardbeien, frambozen en bosbessen, zien we steeds weer de traag rondlopende Bosmestkevers (*Geotrupes stercorosus*). Zij leven behalve in mest ook in rottende paddestoelen en in aas. Tussen het strooisel op de bosbodem krioelt het soms van de Boskrekels (*Nemobius sylvestris*). Zo langzamerhand zijn we weer bij het kamp aangeland en op de valreep wordt nog een stapel stammetjes onderzocht, en niet tevergeefs. Een Wespenboktor (*Clytus arietus*) loopt zenuwachtig in het zonlicht onder de stam te rennen. De Gemarmerde eikenboktor (*Rhagium mordax*) gedraagt zich wat rustiger. Pas bij goed bekijken zien we ineens de goed gecamoufleerde prachtkever *Chrysobothris affinis* zitten. Bij het opvliegen, bijvoorbeeld na verstoring, vertoont hij pas z'n felgroene achtervleugels, voor

Fig. 3. Penseelkever (*Trichius fasciatus*).

veel belagers waarschijnlijk wel het schrik-effect te wegbrengend, zoals bij sommige nachtvlin-ders het geval is.

Tot slot verschijnt *Ips typographus*, langzaam lopend op dennenschors. Dit in Nederland zeldzame schorskevertje wordt vanwege de enigszins letterachtige vraatfiguren tussen schors en spinthout Letterzetter of Boekdruk-ker genoemd.

Wegkanten

De wegen ter plaatse zijn voorzien van bermen met een prachtige kruidenvegetatie, zodat een insectenliefhebber hier bij zonnig weer z'n hart op kan halen. We gaan op een zonnige dag dan ook maar eens uitgebreid op onderzoek uit, daarbij al gelijk begroet door het hoge stem-geluid van een hoog in de lucht zwevende Wespendif. Buizerden zien we trouwens ook regelmatig. Wat al direkt opvalt bij de oude spoorbaan, die in oostelijke richting omge-vormd is tot fietspad, zijn planten als Gewone engelwortel, Moerasspirea, Bereklauw, Wilde reseda, Wilde peen en Slangekruid. Ook vin-den we Blaassilene, Gewone brunel, Vinger-hoedskruid, Ruige weegbree en Gele morgen-ster.

Voor al de schermbloemen worden druk be-zocht door insecten en dit zijn dan vooral die-ren met een korte tong. De kevers zijn hier vooral vertegenwoordigd door de Boktorren (*Cerambycidae*), Schijnboktorren (*Oedemeridae*),

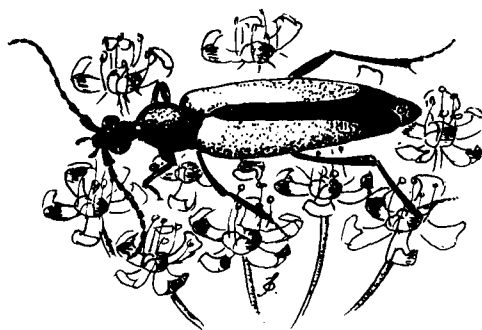

Fig. 4. *Strangalia melanura*, een boktor.

Weekschildkevers (*Cantharidae*) en ook wel Bladsprietigen (*Scarabaeidae*) zoals de Penseel-kever (*Trichius fasciatus*) met z'n kenmerkende tekening (Fig. 3). Van de Boktorren kunnen vooral genoemd worden: de Veelvlekmalbok (*Judolia cerambyciiformis*), Gevlekte smalbok (*Strangalia maculata*), Bleekgele smalbok (*Leptura livida*) en de Smalvleugelbok (*Stenopterus rufus*), terwijl we ook kennismaken met *Stran-galia melanura* (fig. 4) en *Leptura fulva*. De Weekschildkevers, waarvan sommige ook wel bekend staan als soldaatjes, zijn niet zozeer op de nectar uit, als wel op allerlei kleine insecten, die de bloemen bezoeken.

Behalve kevers zien we een grote verscheidenheid aan vliegen op de bloemschermen, vooral zweefvliegen, o.a. de Hommelzweefvlieg (*Volucella bombylans*) en de Blinde bij (*Eristalis tenax*). Ook allerlei bijen en wespen behoren tot de vaste bezoekers. De 'echte' wespen heb-ben het echter meer op de bloembezoekers zelf gemunt. Zelfs onze grootste echte wesp, de Hoornaar (*Vespa crabro*) is waargenomen. Onze wandeling voert ons, behalve langs plaatsen met een dichte kruidenvegetatie, af en toe lang wat drogere stukken, zoals een kleine steen-groeve. Grote stukken steen liggen her en der verspreid en veelal zitten ze vol met fossiele schelpdieren. Ook vulkanisch glas is in over-vloed te vinden.

Op zulke zandige plaatsen zijn behalve diverse soorten mieren ook graafbijen en graafwespen te verwachten. Naar de Rupsendoder (*Am-mophila sabulosa*), een uiterst slanke roodzwart getekende wesp met lange poten, hoeven we dan ook niet lang te zoeken. Half vliegend, half springend beweegt zij zich over het zand. Als we haar zouden volgen, zouden we zien dat zij een gangetje in het zand graaft, vervolgens de

Fig. 5. Rapunzelklokje.

opening weer afsluit met steentjes en op zoek gaat naar een rups. Wanneer zij daarin geslaagd is, dan keert zij met de door steken in de zenuwknopen verlamde rups naar hetzelfde holletje terug, maakt de opening weer open en deponeert de rups erin. Nadat er een eitje op de rups gelegd is, wordt de gang weer dichtgemaakt. Met al het moois in de buurt gunnen we ons echter de tijd niet om het hele proces te volgen, want nu vraagt weer een Muurhagedis (*Lacerta muralis*) de aandacht.

Terug bij de bermen kunnen we noteren: Grasklokje, Rapunzelklokje (fig. 5), het bij ons zeldzame Kluwenklokje (fig. 6), St. Janskruid, Bevertjes en Zwarte- en Melige toorts. Tussen de diverse vlinders fladdert zelfs het bij ons doorgaans zeldzame Groot geaderd witje (*Aporia crataegi*). Hoewel bij de 'nachtvlinders' behorend vertonen zich ook de Huismoeder (*Noctua pronuba*), Wapendrager (*Phalera bucephala*), Grote beervlinder (*Arctia caja*) en de aan de beervlinders verwante *Callimorpha dominula* (fig. 7). Tussen de planten zijn nog allerlei andere beesten te vinden, zoals sprinkhanen, metaalkleurige snuitkevers, gaasvliegen (fig. 8), verschillende rupsen en ook de Bloedcicade (*Cercopis vulnerata*) met z'n roodzwarte tekening. Verder een Glimworm, een kever waarvan we het wijfje eigenlijk pas 's avonds ontdekt hebben, hetgeen door het heldergroene licht dat ze uitstraalt niet zo'n probleem is. Ook de Wijngaardslak (*Helix pomatia*), onze grootste huisjesslak, is present.

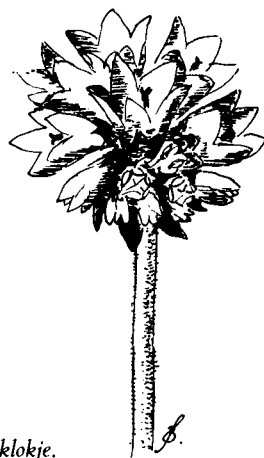

Fig. 6. Kluwenklokje.

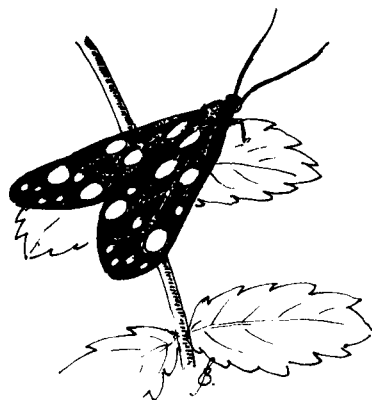

Fig. 7. Spaanse vlag (*Callimorpha dominula*).

Fig. 8. Een gaasvlieg.

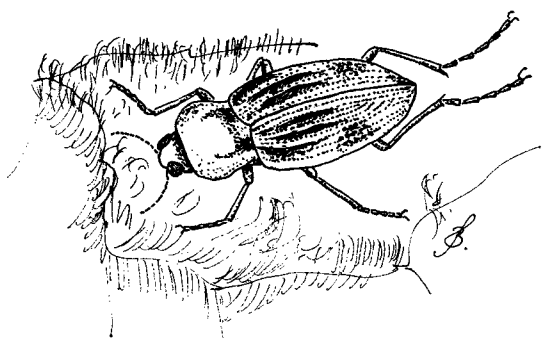

Fig. 9. Geribde watertreder (*Brychius elevatus*).

We raken zo langzamerhand aan het eind van onze tocht en bekijken nog een plekje met wat hogere begroeiing als Bergvlier, plaatselijk Wolfskers en jonge opslag van wilg en populier. Op de laatste vinden we de uiterst merkwaaardige rupsen van de Hermelijnvlieder (*Cerura vinula*). Deze groen met zwart en wit getekende rupsen hebben een lange staartvork, waaruit bij verstoring twee weke rode draden tevoorschijn komen. Het omkeren van een grote steen levert nog een verrassing, namelijk een Gladde slang (*Coronella austriaca*), terwijl ik later drie Hazelwormen (*Anguis fragilis*) bij elkaar vond onder een oud stuk dekzeil.

Tot slot nog even aandacht voor een regendaas (*Haematopota* spec.), de Goudoogdaas (*Chrysops* spec.) en de Paardedaas (*Eutabanus sudeticus*), die het bij voortdurend op ons gemunt hebben. Hoewel de Paardedaas onze grootste vlieg is en een geduchte steeksnuit heeft, heeft hij op de andere voor, dat hij z'n komst althans door een zwaar gebrom aankondigt. De twee andere bemerk je pas wanneer ze steken.

Het water

Beekjes, beken en bronnetjes zijn ons volgende excursiedoel. Uitgerust met schepnet en jampot gaan we heuvelafwaarts richting Buzenol en komen al vrij snel bij een beek, die we kruisen via een oude gemetselde brug. Prikkeldraad verhindert ons bij het water te komen, doch vanaf de brug hebben we een goed overzicht en zien plaatselijk een rijke begroeiing van waterranonkel en fonteinkruid, op de oevers o.a. Moesdistel en Moerasvergeet-mij-nietje half in het water. Om ook wat van de waterdieren te zien te krijgen wordt een net aan een lang touw gebruikt en op die manier maken we kennis met de Rivierdonderpad, een visje met opvallend brede borstvinnen, mat de Gevlekte beekkever (*Platambus maculatus*) en de Geribde watertreder (*Brychius elevatus*) (fig. 9).

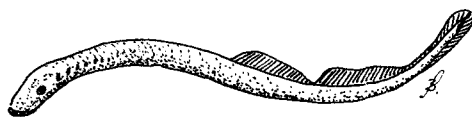

Fig. 10. Beekprik.

Deze laatste is er een van de familie Watertreders (*Haliplidae*). De Nederlandse naam danken ze aan het feit dat ze bij het zwemmen de achterpoten om en om bewegen alsof ze door het water lopen. Dit in tegenstelling tot de Waterroofkevers (*Dytiscidae*), die de achterpoten gelijktijdig bewegen. De Geribde watertreder is een van de weinige van de familie die beperkt is tot stromend water. Deze matige zwemmer kruipt over onder water liggende stenen en leeft daar van algen. Bijzonder is dat hij praktisch niet aan de oppervlakte komt, wat mogelijk is door de luchtbel die hij onder de dekschilden en onder de achterheupplaten meeneemt en die werkt als een physische kieuw doordat zuurstof uit het water diffundeert in de luchtbel. Deze manier van ademen is alleen mogelijk in zeer zuurstofrijk water, zoals bij stroomversnellinkjes e.d. In Nederland is hij dan ook zeer zeldzaam.

Na een fikse wandeling bereiken we wat beekjes, waar we wel bij kunnen. Een zeer ondiep stroompje brengt tot mijn verrassing een jonge Forel (*Salmo* spec.) en een Beekprik (*Lampetra planeri*) (fig. 10) in het schepnet. Als afsluiting van deze tocht onderzoeken we een flinke door het bos lopende beek en zien boven het oppervlak fladderende Beekjuffers (*Agrion splendens*), waarvan de mannetjes een donkere band over de vleugels hebben (fig. 11). Op het wateroppervlak Schaatsenrijders (*Gerris* spec.) en vlak bij de oevers Vijverlopers (*Hydrometra stagnorum*), zeer slanke oppervlaktewantsen. In het water de larven van Schietmotten of Kokerjuffers (*Trichoptera*). De vele soorten hebben allen hun specifieke materiaalkeus en bouwwijze voor hun kokertjes.

Enkele larven van Steenvliegen (*Plecoptera*) nemen we op de valreep mee om ze in het kamp in het aquarium wat beter te bekijken.

Daar blijken ze, althans in onze van een lucht-pomp voorziene bak, de gewoonte te hebben om op een steen zittend het lichaam op en neer te bewegen. Heeft dit iets met de zuurstof-voorziening te maken?

De laatste merkwaardige waarneming die ik nog wil vermelden is die van de Blinde bijen (*Eristalis tenax*), zweefvliegen, die ik erg actief bezig zag op schermbloemen. Het komt herhaaldelijk voor dat een exemplaar op de schermbloem bezit is met het nuttigen van nectar, terwijl enkele centimeters erboven een ander vliegt, die vanuit deze positie van tijd tot tijd heel snel het op de bloem zittende dier aantikt om dan weer de oude positie in te nemen. Ook al waait de bloem flink heen en weer, dan nog weet de vliegende begeleider feilloos te volgen. Zelfs het vrij snel met de hand bewegen van de bloem kan hem niet verrassen. Ik vraag me af of dit een onderdeel is van het paringsritueel. Wellicht weet een van de lezers dit.

Het voorgaande is voornamelijk gebaseerd op eigen waarnemingen, maar één en ander zal

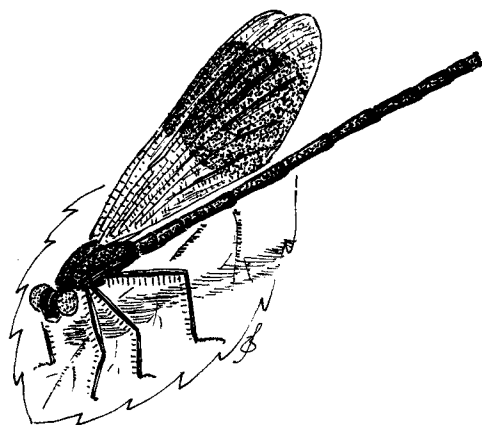

Fig. 11. *Agrion splendens*, een beekjuffer.

ongetwijfeld aangevuld kunnen worden door de andere kampdeelnemers. Terugblikkend kan gezegd worden, dat we erg veel interessants gezien hebben in een uitermate boeiend gebied.

Adres van de schrijver:

Uit 'GROEI EN BLOEI', maandblad van de Kon. Mij. Tuinbouw en Plantkunde, het nummer van juli jl.:

Ga eens naar de Leliegracht

Als U van boeken houdt, die iets met bloemen, planten, de natuur, enzovoort te maken hebben, dan moet U beslist eens een dagje uittrekken voor Architectura en Natura te Amsterdam. Daar trof ik zo'n ongekend grote collectie aan, dat je beslist de winkel niet uitgaat zonder er iets te hebben gekocht!

Zo, nu hoort u het ook eens van een ander . . .

Graag dus: tot spoedig ziens!

ARCHITECTURA + NATURA

(D. Latenstein van Voorst, lid KNNV)

Leliegracht 44, 1015 DH AMSTERDAM – telefoon 020-236186

NB: Winkel open: Di.-Vr.: 9-6, Za.: 9-5 ('s maandags gesloten)

Terschelling,

Paradijs voor natuurstudie (of om zo maar rond te lopen) vooral in voor- en naseizoen.

Huurt u eens ons boerderijtje vlak bij het reservaat 'De Koegelwiek'.

Bel voor meer informatie 04181-1574